

Institutional Aspects of Church and Social History, Marko JERKOVIĆ (ur.), Sveučilište u Zagrebu – Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2021., 223 str.

Zbornik *Institutional Aspects of Church and Social History* treće je izdanje biblioteke *Institucije i pojedinci*, koja djeluje od 2018. unutar Fakulteta hrvatskih studija, a promovira institucionalnu povijest različitih vremenskih i prostornih okvira. Tematski fokus i cilj biblioteke jest analiza i interpretacija utjecaja te suživota pojedinca i institucije iz različitih historiografskih perspektiva, što je ujedno i temeljno obilježje sadržaja ovog zbornika. Osim toga, zbornik je nastao iz suradnje Odsjeka za povijest Fakulteta hrvatskih studija i Odjela za srednjovjekovnu i ranonovovjekovnu povijest Sveučilišta u Peču, koji su 2018. organizirali znanstveni kolokvij na Fakultetu Hrvatskih studija, te predstavlja rezultat rada navedenog kolokvija. U nizu tema iz crkvene i društvene povijesti srednjoeuropskog prostora u razdoblju srednjeg i ranog novog vijeka hrvatski i mađarski povjesničari analizirali su uloge pojedinca naspram i unutar određene institucije te su svojim radovima značajno pridonijeli boljem historiografskom razumijevanju utjecaja i isprepletenosti individualnog i institucionalnog u različitim povijesnim razdobljima i procesima. Zbornik je podijeljen u tri cjeline: »Concepts and Structures«, »Representation« i »Authority and Local Organisation«.

Prvo poglavlje »Concepts and Structures« (11–84) utemeljeno je na povijesno-antropološkom pristupu temama koje historiografski obrađuju određene društvene fenomene. Péter Báling u članku »Rivalry among friends. The Amicitia phenomenon in the Monarchy of the Árpáds during the 11th and the 12th centuries« (13–34) analizira političko značenje i utjecaj prijateljstva (*amicitia*) na dinastičke odnose u Ugarskom Kraljevstvu. Povijesni kontekst temelji se na primjerima antičke Grčke i Rima te srednjovjekovne Češke i Poljske. Autor opisuje shvaćanje pojma *amicitia* i rituala *deditio* u Ugarskom Kraljevstvu nakon smrti sv. Stjepana te kako je poimanje istih utjecalo na rješavanje političkih razmirica i izgradnju društveno-političkih zajednica. Marko Jerković u članku »Humility and conversion in the cistercian observance: positioning personal spirituality within institutional functionality« (35–60) bavi se značenjem pojma poniznosti u redovničkom životu cistercita. Sv. Bernard iz Clairvauxa, jedan od najznačajnijih cistercitskih teologa koji je svoj nauk temeljio na Pravilu sv. Benedikta, poniznost i poslušnost postavio je kao nužnosti za potpuno obraćenje i predanje Božjoj volji. Jerković tu tezu u radu pojašnjava na dvije razine: kroz duhovnu dimenziju, koja se manifestira u osobnom obraćenju kojim se redovnici približavaju Bogu, te kroz upravnu organizaciju i strukturu benediktinskog reda. Poglavlje zaokružuje rad Rudolfa Barišića »Narrative experience of the other – the case of Bosnian Catholicism« (61–84). Barišić se bavi temom percepcije Drugog na području Bosne i Hercegovine u 18. i 19. stoljeću, gdje se susreću različite identitetske skupine koje svoje identitetne različitosti i doživljaj Drugoga temelje na osjećaju pripadnosti određenoj narodnosti i vjeroispovijesti. Iskustvo Drugog u tom kontekstu autor istražuje kroz izvore crkvene, prije svega franjevačke provenijencije iz 18. i 19. stoljeća te radove franjevaca Filipa Lastrića, Bone Benića Seniora i Jakova Baltića.

U drugom poglavlju »Representation« (85–150) predstavljeni su radovi mađarskih povjesničara koji se bave temom odnosa Rimske kurije i Zemalja krune sv. Stjepana. Poglavlje započinje radom Gergelya Kissa »Papal Representation in Hungary in the

14th century. Some methodological remarks« (87–98), koji daje uvid u istraživanja o odnosima Rimske kurije i Ugarskog Kraljevstva u 14. stoljeću. Kiss ističe fleksibilnost u pristupu različitim vrstama izvora (npr. narativnim, pravnim) na kojem treba inzistirati u budućim analizama imajući na umu dosadašnja istraživanja i njegove nedostatke. Također ukazuje i na važnost istraživanja šireg kruga pojedinaca, poput sakupljača poreza ili članova obitelji papinih delegata i njihove aktivnosti, u cilju boljeg uvida u odnos Kurije i Ugarskog Kraljevstva. Ágnes Maléth u članku »Papal delegates in the Hungarian Kingdom during the reign of Charles I (1301–1342)« (99–123) analizira djelatnost dvojice papinskih legata u Ugarskom Kraljevstvu za vrijeme vladavine Karla I. Opisuje i ostale papine službenike, poput sakupljača poreza i klerika s privremenim zadacima unutar Kraljevstva, a kroz čije karijere prikazuje odnos Kurije i Karla I. te izgradnju papinskog sustava oporezivanja u kršćanskim zemljama, uključujući i Ugarsko Kraljevstvo. U članku »Clerics of the Papal Curia and the Realm of Saint Stephen in the fourteenth century« (125–150) Gábor Barabás također analizira aktivnosti Rimske kurije u Ugarskom Kraljevstvu, s posebnim osvrtom na razdoblje papinstva Bonifacija VIII. (1294–1303) i Grgura XI. (1370–1378). U radu navodi primjere papinih klerika i njihove djelatnosti u Ugarskoj u 13. stoljeću. Glavni fokus članka je opis papinskog predstavništva u Ugarskoj u 14. stoljeću, koji su većinom sačinjavali nunciji i kolektori. Zaključci koji slijede iz analiziranja njihove aktivnosti, kako autor ističe, upućuju na važnu ulogu kralja Ludovika I. u ugarsko-papinskim odnosima.

Treće poglavlje »Authority and Local Organisation« (151–220) čine tri studije slučaja o odnosu države, Crkve i staleških struktura na prostoru Zagrebačke biskupije u razdoblju od 14. do 17. stoljeća. Monika Đurak u radu »The Church as the instrument of power – the role of Zagreb's bishop Eberhard in the politics of king Sigismund of Luxembourg« (153–172) analizira odnos kralja Sigismunda i zagrebačkog biskupa Eberharda. U radu ukratko predstavlja okolnosti koje su prethodile Sigismundovoj vladavini, a zatim opisuje Eberhardov život te napose partnerski odnos s vladarom koji je obilježio njegovu bogatu političku karijeru. Članak završava opisom posljednje faze Eberhardova života te zaključkom u kojem autorica ističe svezu srednjovjekovne Crkve i monarhije, tj. kralja i klera u legitimaciji moći, što se ogleda i u odnosu između biskupa Eberharda i kralja Sigismunda. U radu »Imposing identity: the case of Zagreb chapter's and bishop's conditional landholders in the late middle ages« (173–206) Petra Vručina analizira identitet predijalaca na posjedima Zagrebačkog kaptola u 14. i 15. stoljeću. Rad temelji na tezi o „zakonskoj unifikaciji” predijalaca koja je, prema autorici, predstavljala kohezivnu silu te heterogene društvene skupine te je uvjetovala njihovu svakodnevicu i kreiranje identiteta. Na kraju rada, autorica donosi tablice s popisom imena kaptolskih i biskupskih predijalaca, njihove posjede i načine stjecanja zemlje te izvore.

Zbornik završava člankom Ivane Jukić »The „privatisation“ of the Church organization during the 17th century in Croatia: research thoughts and suggestions« (207–220), koji analizira odnos države, tj. Habsburške Monarhije, i lokalne staleške elite, tj. Zagrebačkoga kaptola tijekom 17. stoljeća u kontekstu dugotrajnog procesa izgradnje ranonovovjekovne institucije države. Autorica iznosi tezu da su crkvene institucije u Hrvatskom Kraljevstvu predvođene Zagrebačkim kaptolom bile glavno vladarevo uporište za izgradnju autoriteta

u Hrvatskom Kraljevstvu tijekom 17. stoljeća, što je učvršćivalo njihov status lokalne, ali i regionalne elite.

Na kraju zbornika nalaze se osnovni podatci o autorima članaka i opis njihovih znanstvenih interesa (221–223).

Zbornik predstavlja značajan doprinos istraživanjima crkvene i društvene povijesti srednjoeuropskog prostora, a rezultati analiza koje su u njemu predstavljeni ukazuju na uzročno-posljedičnu slojevitost povijesnih procesa i pojava te pozivaju na integrativnije istraživanje i promišljanje o europskom srednjovjekovlju i ranonovovjekovlju. Hvalevrijedna činjenica da je zbornik objavljen na engleskom jeziku svakako tomu doprinosi.

Andrea Maračić